

א

אדוני!

יקבל את תודתי על דבריו הטובים.

ידעתי מראש, כי אינני סחור נאה. חסרונני זה נולד עמי ואתו אמות. לא כתבתי מעולם מאמר „אודות התולדה“ וכ”ס משגה אתו. יאבה להודיעני איזה מספרי ישנם אתו ואשלח לו השאר כפי צאתם לאור. ההעתקה טובה מאד בפני עצמה, אבל כל הנעתק משפה מתה לשפה חיה מאבד את הריח המיני.

היגני מוקירו

ל. פרץ

לא אוכל לעצור ברוחי (גם זה חסרון אשר יצא עמי מרחם) מבלי שאול את פיו: מה היא ההשכלה המזרחית, אשר אליה תשאף נפשו ב.ממזרח וממערב? אמנם אין מקשין על השיר, אבל! בעבותות ברזל קרבת את ר' טרפון לקאטא והפרדת ביניהם ע”י החזרת גרושתו. האמנם גועל נפש היא גרושה שהיתה לאחר? ואם גם תגועל נפש היהודי בה התצדק יותר הגעילה הזאת מהבחינה שאנחנו מבחינים בין בשר השור והסוס, שיסודה (עכ”פ היום) במנהג ולא באיזה רגש מוסרי בפני עצמו? הנ”ל.

ב

אדוני,

לחנם טרח להודיעני מחשבת אחד העם וחולתו על אודותי. חי נפשי, כי אחת היא לי אם יהללני או יקללני, אם יכבדוני אם בוז יבחו לי. אינני כותב לא לשם כבוד ולא לשם מסחר. כותב אני כאשר יטוה העכביש; זהו טבעי. בזמן שאני מוציא לאור אני חושב ולפי מחשבותי, כל פעולתי קודמת לזמנה, ועוד זאת, כי בבא הזמן לפעולתי, יוכל היות, כי יעבור אז הזמן לשמלתהי, ולא יבינו לרעי מפני הלשון שהשתנתה ברוב מנינה. כל זה אני יודע ומדפיס אני: בשביל „יחידי סגולה“ העומדים במחיצה אחת אתי. לאמור: בשביל אנשים הוגי דעות כדעותי. ועוד בשביל אלה, אשר לא נפסלו עוד ע”י זולתם והנם כקרקע בתולה לזרוע.

וגם את כבוד המזרח לא הצלת, אדוני, לא נאבה לדחות את המזרח מפני המערב, אבל לא נשים שקר בנפשנו לקרא בשם השלח מחשבת עבדים עצלים, העולים בדמיונם השמימה וחובקים יד מבלי עשות מאומה בתבל ארצנו. אמנם באחת אודה לו, כי השם השכלה אינו נופל על הענין. בשם „השכלה“ נקרא בצדק לאיזה מצב התפתחות שיהיה, ולפי זה תתכן גם השכלת אוכלי אדם ומנשקי עגלים, כי גם הם עומדים באיזה מצב התפתחות.

* הכונה: לכבושה לסגנונה. (המערבת).

97-93, ת”ב, כ”ק, ח. 97-93, ת”ב, כ”ק, ח.

הפשטה גמורה. גם את הטבע ע — אך עדיין אני חושב על י. לא חקירה מופשטת בכבושנו ית? מה לעשות? לא שמסריק זה. אך השקפת-עולמו, שהאדם, ירי פולחן וכנסיה, שהקיפה את החיים היו לו כעבודה ממושכת ערכים חדשים. המתעלים תמיד

זואל — ופועל, אידיאליסטן מסקני מדינאי, פילוסוף בעל היקף-מבט לטות יום יום, שעה שעה. לא היו יתו, והיו לחטיבה אחת. ההרמוניה נשקל ושלוח. יצרו לא היו תמיד אשר חולל בכוח אמתו ועקשנותו „מיותר“, שרק המסתכל מן הצד הקרב, אינו בן-חורין להפטר ממנו. וכה להיות בעל רעיון אחד, שהקיף שכלל בתוכו דת ומוסר, לאומיות

בפשר ההיסטוריה הצ’כית וגילתה הוּס וכן מחנכי העם במאה ה”ט. גשה להעמקת החינוך האנושי בעמו, ים רבת-סכנות בעולם. הכרת — אך אדם צ’כי, צ’כי בכל הרמייה, אשר אבותיו מתקופת הו”ס, הוא מת ולא כל כך יתפורר הבנין אשר בנה — על הלב, מחולשת רוחו הבורגנית של כפר על בגידתו. ואולם מסריק „חזה“ לו בימי כרום שעבודה של מלכות בכל התנאים. לא, הוא לא שיער, כי נפתה ויוסיף להתפתל בעצמת מכאוביו. ייק לא תשכת. עמידתו הרוחנית לא כזו שעמדה בפתח התחדשותה, כי מידה רוחנית גדולה אשר הורה לעמו. ילה ביצירותיו — הוא עצמו. בו, בחייו, רי המשורר הצ’כי יאן קולאר, שמסריק יתן ובכל פעם שתאמר: סלאוי! יענה אחד, נתקפלו במסכת אישיותו ודעותיו. משורה לימים אחרים, אשר יבואו.

אבל אם לא נדבר על אודות איזה השכלה שתהי' כי אם על אודות השכלה גבוהה וממשית, על דבר השכלה הקרובה יותר אל השלמות והעולה על קודמיה שעברו ובטלו מן העולם או שהן חיות וקיימות אצל בני אדם העומדים במדרגה נמוכה מאד, אז אין לנו השכלה אחת, כי אם השכלת איראפא.

בלי ספק יבא היום ותעמד גם היא מלדת ואחר כן מהשתלם ושמש השכלה יורח ממקום אחר. יוכל היות כי יבאו הירוקים עלינו בתור מורים ומלמדים לימים יבואו, אך מי יתעקש לגלות את לוט העתיד. לעת עתה הירוקים תלמידינו הם (יאפאן)

ובני המזרח שוגים בלמוד ההכרה והידיעה מראש ומבלים ימיהם בהזיות ונשים. ועוד הפעם אעיר כי ר' טרפון וקאטא אינם מתנגדים זה לזה כמו שלא יתנגד הברזל להמים. אין פה לא השתוות ולא התנגדות ולא כלום. קאטא יוכל להיות לנו באיזה מעמד ובאיזה זמן ובנוגע לאיזה ענינים למשל, לכל הפחות בתור עומד על דעתו בשביל הקהל, בזמן שר' טרפון התפור בשק מעיר אך צחוק ומנד ראש; הראשון טיפוס לטראגדיה והשני — לפארסע במלא מובן המלה.

אין זה מארת הספרות, אם איש לא יבין את שפת רעהו. אך מארת העם הנודד והקרוע לנתחים, אשר בניו אוכלים מהרבה שלחנות... לנו אין ספרות, וגדולי ספרו[י]ת שונות רחוקים איש מרעהו כרחוק עולמות.

אם אקרא איזה מאמר אכיר כרגע מבאר מי נשאב: אם מחברו פולאני, רוסי, אשכנזי, או היה בודק מצה ומרור, ואוכלם ומקיאם ביחד. אתה, אדוני, עקלעקטיק ודעקאדענט גם יחד. מוצאך הישיבה, מעברך ספרות רוסית ולאן אתה הולך — ימים יגידו, אבל כבר אכלת מבוסר עץ הדעת של ניטשע וחבריו ותלמידיו ותלמידי תלמידיו.

הידעת, אדוני, מי הם האנשים האלה? העירונים, אשר בהלחמם בהאפרתים ידעו את מטרת חייהם, מלחמתם ועמלם, אשר אבו לרפאות את שבר העולם על נקלה, בשלשה דברים: "אחדות, השתוות וחפש" במלין ולא במעשה, רואים עתה את עולמם חרב בחייהם. העם קורא: מעשים ולא מלין, לחם ולא הזיות, את הטוב ולא את החפש! בפעל ולא בכח! העם נלחם עתה כם בכלי מלחמתם שלחמו הם בהאפרתים והם עומדים בתוך בין האפרתים והעם. לקראת הראשונים הם מזדיינים בחפש ולקראת האחרונים מניפים אגרוף חרוץ... המלחמה פנים ואחור ואין שלום בעצמות, אך התנגדות או ריקות... לרדת מעל כסא הכבוד לא יאבו, להתנחם על עמלם לא יוכלו, לשוב לעפרם צר להם...

הטובים שבעירונים — משתגעים. מבקשים את השכחה או את הרוחות. שואלים

* הכונה: הצהובים. (הסערכת).

בברמא, או באוב וידעונים. יש מהם החפצים לשוב אל עולם היונים, אחרים — אל מפלט האמונה...

הרעים אומרים: אחרינו מכול! והם יונקים משדי העולם את חלבם... האי עלמא לבי הילולא דמיא... חטוף ואכול, חטוף ושתה... והמשוגעים שבהם חולמים על דבר חלופי השכלה, מי על דבר "גבר בגוברין". המשוגעים במדה מעטה מזה מסיבים את עיניהם פנימה ומבלי חפצם להתבונן אל עולם הברזל [הם] מתבוננים להעולם הקטן, לנפשם או לקיבתם... המשוגעים הללו כותבים בספר כל אנחה היוצאת מגופם, כל חלום וכל מקסם טוב, וכל הויה שתעלה על לבם...

והעולם של הקוראים מתענגים על כל החליפין. יש וימשול איזה טפוס ימים רבים ויש ויחלוף כרגע, וישנם מבולבלים ועקלעקטיקים בין הקוראים האוהבים את האכילה מכמה שלחנות...

מעצמו מוכן שבשעה שיעלה העם (ההמון!) לגדולה תסוג ההשכלה אחור ותחל מהלכה מנקודה קודמת. בזמן המעבר ישברו ככלי חרס כל "גדולי הדור", אשר התנשאו על שכם העירונים, וגמדים יעלו לגדולה תחתם... על דא קא בכי איבסען ורעיו... ההשכלה (והם) תסוג אחור...

אבל: מהלכה החדש יהיה מהלך כללי...

אדוני, לך כשרונות — אוהב את העתיד, את העם ואל תבא לידי שמעון ושעמום...

מוקירך

ל. פרץ

P. S. ה"שאלה" — כבדה מאד.

טוב ממנה "גלגול שלג", אך גם הוא ערפל חתולתו. מעט אור!

העברות רבות "בחיי עולם וחיי שעה"... אך גם הוא בוסר הדעקאדענטיס. כלך לך מזה...

P. S. שני. סלח נא, אדוני, על דעותי המפורשות, זה דרכי מאז ולא אוכל להשתנות.

הגיל. —

2

ידידי,

חושב אני, כי יכולת להבין, שהבקשה למותר.

הנני קורא עתה את ספריך (קניות) וקורא אותם לא כסופר כי אם כקורא. רבים הם הדברים, שאינם לפי רוחי, אך כל הדברים, כמו שהם, חדשים הם אצלנו ועושים רושם גדול.

הנני מאמין שלא ימכרו מהם ספרים מרבים. עוד לא בא עליהם מועד הקריאה. לאחר מאה ועשרים שנה...

מוקירך

ל. פרץ

חתמימות שבדוגמא שהביא מ. קאטו וגרושתו ועם כל הנדנדוד בין "מזרח" ל"מערב", היתה פרי חדירה עמוקה של כושר הסבל וגבורת הנפש שבר' טרפון. על כן העדיף את עמידת היהדות העזה במלחמתה הפנימית לטהרה, לקידוש החיים, וידע להבדיל בינה ובין הגבורה הדיקטטורית של הרומי הקדמוני...

אף על פי כן, אין מן הנמנע, שעל ברדיצבסקי השפיעו בימים ההם המכתבים האלה וכיוצא אותו כלפי מערב — כפי שראינוהו בתקופה שלאחר פקפוקים אלה (במלחמתו המפורשת למערב עם אחריהם ב"השלח").

אתה רואה במכתבים אלה, עד כמה שאף כותבם לאורגניות. הוא, שהיה (עד "ספרי העם") בכל קפיצות הסגנון, בכל צורות יצירתו המפוררות דיקדנט טיפוס, קורא לברדיצבסקי "אקלקטיק דיקדנט"... ברם, הוא מכיר את מקור נדנדודיו של ברדיצבסקי הצעיר. מכיר גם את הטיפוס הנבון של "העירוני", הנלחם ב"אפרתים", יודע, כי מקור מבוכתו של בן "סוף המאה", שעולמו נתרוקן ונחרב עליו. מכיר, שהמהפכן הבורגני ("העירוני") עומד בידים ריקות לפני העם הקורא: "מעשים ולא מלך, לחם ולא הויות" — בפועל ולא בכוח! הוא רואה, איפוא, את "המשכיל" היורד מעל "כסא הכבוד", את הדור הערטיילאי ש"צר לו לשוב לעפרו"... מבוכה זו היא שהולידה את הדיקדנט בשירה, את "השואלים בברמא או באוב וידעונים", וכלום לא כנגד הקרוב לו מכונים הם דבריו על "המשוגעים הללו הכותבים בספר כל אנחה היוצאת מגופם, כל חלום וכל מקסם כזב, וכל הויה שתעלה על לבם"?

פרץ וברדיצבסקי — שניהם יוצרי ה"מהלך החדש" ושניהם נאבקו עמו, שאפו ליצירת העתיד והכירו, שהיא עתידה להתגבר על כל הקפיצות וה"בוסר" הדיקדנטים. ("מהלכה החדש יהיה כללי").

"מעט אור" — הוא שואל בקטעי דבריו (והוא מבקש סליחה מברדיצבסקי, על דעותיו המפורשות...). אכן, לאחר שהוא מטיח עליו את דבריו הקשים, הוא פונה אליו, כאח גדול בשנים, במאור פנים: "אדוני, לך כשרונות — אהוב את העתיד, את העם ואל תבוא לידי שממון ושעמום...". פרץ — כפי שנתגלה בשעת רצון.

לאגרות פרץ

הערות

מאת י. פ.

מכתביו של י. ל. פרץ אל מיכה יוסף ברדיצבסקי, המתפרסמים כאן ברשותה החביבה של הגברת ברדיצבסקי, אינם מצויינים במקורם בשום תאריכים, ורק מן הנושא של שני המכתבים הראשונים — תגובת פרץ על מאמרו של ברדיצבסקי, "להיות או לחדול?" שנתפרסם בחוברת "ממזרח ומערב" משנת תרנ"ד, — אנו מסיקים, שנכתבו באותה שנה או סמוך לה בזמן.

אין צורך ללמד זכות על פרסום מכתביו העבריים של פרץ, שאינם מרובים. עצם סגנונם — העמסום בצד החריפות, הטבעיות ביחד עם איזה סרחה-ניב, שבא מתוך מיעוט שימוש בלשון — מעמיד אותנו על כל הסמפרמנט החי של בעל "משנת חסידים"; מראה את זיקתו לעברית בה במדה שהוא מבאר על שום מה פרש לבסוף הימנה. מה שהיה עיקר ביצירתו — הניגון בלא פגם, וריתמוס העממי, הבטוי האורגני: לא היה בכוחו להשיג בעברית בטרם שבה והיתה ללשון חריבור, וליצוק, ללוש, לסבוע מטבעות של ניב, כמנדלי — לא היה מטבע יצירתו המכוננת.

לא פחות מעסיק אותנו במכתבים האלה, כמובן, גם התוכן. הנושא העיקרי בהם הוא: מזרח ומערב. פרץ, שהתעורר בו "המשכיל", קם להגן על המערב, שברדיצבסקי, זה שהתגדר כביכול ב"מערביות" שלו, הטיח דברים כנגדו ("הבאמת לית מאן דפליג על ההשכלה של עמי המערב?"). פולמוס זה אינו משולל גם קוריוזיות במקצת, כשאנו נותנים דעתנו שהמשתתפים בו היו שניהם, לפי עצמיותם, לפי סגנון נפשם וסגנון יצירתם — אנשי מזרח מובהקים, שנלחמו ביסוד המזרחי, משום שהיה יותר מדי מחלחל בדמם ובשירתם. שניהם היו "משכילים" יהודים — משכילים מן הטיפוס המסורתי: אפיקורסים וצמאי-אל, שכלתנים המבקשים מפלט משכלתנותם. ברדיצבסקי עמד אז בעצם מלחמתו לשחרורו. עד כמה "אפיקורס" זה היה או מעורה עוד בסביבתו ובמשגיחה, מוכיחה פתטיות תמימה זו לגבי קאטא (קאטון) הרומי, "זה החסיד מחסידי אומות העולם", שפלוטרך מרבה כל כך לספר בשבחו, בעוד ש"חסיד" זה, החזיר גרושתו שכבר יצאה והיתה לאיש אחר, "נכשל בקדרה שבשל בה חבירו..."

פרץ אמנם זהיר במזרח ואומר: "לא נאבה לדחות את המזרח מפני המערב", אבל איננו מבינים למה לו תרבות מזרחית פטליסטית זו, שאינו רואה בה אלא "מחשבת עבדים עצלים, העולים בדמיונם השמימה וחובקים יד מבלי עשות מאומה בתבל ארצנו? לכאורה, הוא מבין, שהשכלה הוא מושג יחסי התלוי במקום ובזמן (נראה, שהוא מחליף את המושג "תרבות" ב"השכלה"). אבל אם רצוננו בהשכלה ממש (ב"השכלה גבוהה וממשית"), זו שהיא מרכוזת בתוכה את כל הישגי האנושות שקדמו לה, — הרי אין זו אלא "השכלת אירופא". פרץ מכריע, איפוא, לצד קאטו, "העומד על דעתו" שהוא "טיפוס לטרגדיה" ומבטל את ר' טרפון העלוב, "התפור בשק" ו"מעיר אך צחוק ומנוד ראש"...

התפיסה היתה באמת של "משכיל" — תפיסה מבחוז, בעוד שתפיסת ברדיצבסקי, עם כל

מגנזי בית הספרים

מארכיונו של אחד-העם

יזיל סכיר אשר בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים

ע"י ב. שחטמן

•VI

י. ל. פרץ אל אחד-העם.

(תרגום מרוסית).

L. Peretz

י. ל. פרץ

Л. Перetz

ארזן נכבד!

מקדמת, יודישע ביבליאטעק' זקוקה בשביל הכרך השלישי (למאמר על הסגנון פינסקער, חייו, פעולתו ורעיונותיו. כיון, שלפי דעתה, אתה הסופר היחיד המוכשר לעבודה כזו — מקוה היא לפנות אליך בבקשה ענוה בדבר כתיבת מאמר כזה.

מסתמא ידוע לך, א. נ., שהביבליאטעק' הזאת מוצאת לאור בשביל השכלת ההסון וכד' לא לשם זרנון (2). ואסנא המאמר יכול להקטב בכל שפה שהיא בשביל תרגום.

N.B. במאמר כזה אפשר גם לדון, איזו עמדה צריכים לתפוס חובבי ציון ביחס להתירשבות ארגנטינה (3).

בצפית לתשובתו הנכבדה וברגשי כבוד לאיש שאינו חת מפני לחץ הרוב.

י. ל. פרץ (4).

(*) את הקדמים ראה ק. ס. שנה ח' ע' 165-175 ו-396-399; ראה גם מאוניט' תרפ"ט גליונות 19-22 (מכתבי פארברג אל אחד העם) והפועל הצעיר' תרפ"ט גליון 36 (מכתב י. וו. צ'ינגוב אל אחד העם).

(1) הכרך הזה של 'יודישע ביבליאטעק' יצא בשנת 1894.

(2) жаргона לשם no отнюдь не

(3) פרץ התעניין מאד בשאלת ארגנטינה והתכוונן לבקר עם ידידו דינזון את המושבות שם. ראה רייווען, לעקסיקאן דער יוד. ליטעראטור, עמודה 906, וגם מכתבו אל דינזון, פרץ בריוו אן רעדעס, וילנה, 1920, ע' 79.

(4) אין תאריך על המכתב; יש לשער שהמכתב נכתב ב 1893. — תשובתו של א"ה לא נשתמרה בארכיונו; רק מאוגוסט 1896 התחיל א"ה להעתיק את מכתביו ששלח. — במאמר III יוד. ביבליאטעק' אין מאמר על פינסקער לא של אחד העם ולא של סופר אחר, כדאי להעיר שככל שלשה מאמרי יוד. ביבליאטעק (1894-1891) יש רק מאמר ניקרולוג אחר, על גרץ.

.VII

מנדלי מוכר-ספרים אל אחד-העם.

אדעססא 12 אויגוסט 1896

אחובי חוקר!

כשפירשת ממניו) חיותי עוסק בספורי החדש, בימים ההם, ומרוב עבודה ויגיעת נפש תשש לחץ, וידידנו הרופא מיכילזאהן (2) גזר עלי לשבות ולנוח מעבודתי, אבל בזכרו אותך, מחמדי, ואת הבטחתי להחזיק בהירחון, שאתה עתיד להוציאו לאור בקרוב, לא יכולתי לנוח כמעט רגע, ושבתו ותרגסתי בשבילך את, תווינשפינגערלי' בבקשתך. עבודה קשה חיותי עובר שני שבועות, ועתה חנני שולח לך בזה פרי עבודתי זו (3), ואקוה שימצא חן בעיניך ויהי לך לאות על תאהבה הרבה, שאני אוהב אותך. דע יקירי, שאין לי מהתרגום הזה, כפי צורתו הנוכחית, שום, קאפיא, ולכן כשתשלח החוברת הראשונה בהירחון קודם הדפסתה לפ"ב (4), תאבה נא במובך להשאיר אצלך קאפיא מספורי זה. ועוד זאת אבקשך, בשעת הדפסתו תשתדל נא להגיהו יפה ופה, שיהא בטובה ככל שבוש ושגיאה קלה, שלא תפתח פה, "לשמן", העוסד ושומר את פינג, שמא נשנה בדבר אחד ויתכבד בקלוננו (5).

מוכמחני כך, שתעשה מלאכתך בחכמה וסדרנא טוב תהיה, אעפ"כ הרשיתי לעצמי לחוות דעי ולהעירך על דבר אחר, שיש בו צורך גדול לירחון מחוקן, והשעה צריכה ג"כ לכך. רצוני, שתהא קובע מקום בירחוןך לבקרת ספרים, והענין הזה יהא מסור לאדם בעל דעה ומוסחה לדבר. הבקרת מלבד שהיא מלמדת לעם טוב טעם ודעת עוד היא מעכבת בפני הנדוים, הקטנים והחציפין שברור, שלא יהיו בוקעין בספרותנו לעשות שם כל מה שלבם חפץ. חיוס רבים הם אלה, שלא הגיעו להוראה וסודים (6). והרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פ"ח) אומר: התלמידים הקטנים שלא הרבו תורה כראוי והם מבקשים להתגדל בפני עמי הארץ ובין אנשי עירם וקופצין ויושבין בראש להורות בירשאל —

(1) בקרץ 1896 נסע א"ה לברלין לערוך את השלח שיצא שם. המכתבים של מנדלי נשלחו לברלין.

(2) חובב ציון, סגן לחברי הוועד של ישוב א"י באודסה.

(3) הספור, בעסק הבכא' שנדפס כלו בהשלח' ברכים א"ה, ג' ת' י"ז ו"פ.

(4) השלח' היה אז יוצא לברלין ולפני ההדפסה היו שולחים כל החומר לבקרת הצנזורה במפרבורג, כיון שרוב החותמים היו ברוסיה.

(5) אולי הכונה לאחד ממבקרי התמידים.

(6) דעת כזאת על הספרות העברית של חוסן החוה הביע גם ביאליק. ראה מכתבו

לא"ה ק. ס. שנה ח' ע' 165.

הם המרכיבים מחלוקת, והם המהריבים את העולם, והמכבין נרה של תורה, והמחבלים כרם ה' צבאות; עליהם אמר שלמה בחכמתו: אחוז לנו שועלים שועלים קטנים סחבלים כרמים. ואתה לפי זה בקום ועשה, לעמוד בפרץ, להנחיל הבקרת בספרך, ועל פי דין ודין אתה לאחוז שועלים קטנים, וגם השועלים הגדולים ישמעו ויראו ולא יזידון להנחיל סנהג הפקרות בספרותנו. ושכרך, לא לכר בעולם הבא, אלא גם בעולם הזה, יהיה הרבה מאד. כי הבקרת כתבת את חושונא' על הקוראים, ורבים קופצים עליו ומבקשים לקרותו מאהבה, ועמדים גם סירא... כינה הגיניו!

ואני תפלה שייטיב לך השם (תרחי משמך) הכתיבה וההתייחס (ג"כ תרחי משמך) גזוכה ונחיה ונראה בקרוב איש את אחיו ברוב שלום ונחת כחפצך וכחפין אהבך בכל לב, דורש שילוכך והצלחתך ומוקירך כל הימים ש'י אבראמאוויתש.

בקבלת סכתבי זה תכתוב נא לי תשובה להרגיע את רוחי.

VIII

מנדלי מוכר ספרים אל אחד-העם.

ידידי היקר, שאהבה נפשו! החרשתי עד כה, כי לא עת לדבר היא לי. אך עת לעשות ולעשות בבית מדרשו⁽¹⁾ ובצרכי צבור וכל היום אני עסוק בעבודה, וחלילות קודש לי לעבודת הספרות, עד שתי שעות אחר חצות הלילה אני יושב וכותב. העבודה הזאת, שבשכר, השלח⁽²⁾ ספרות את גופי, נחלת קתולי הפניות וסבלה את כחי, אבל מה אקשה ואני המסתחרך, לעבודך באמונה. בשבילך סלקתי ידי סכור רבים, אשר נכספו למעשה ידי ונתרצו לשלם לי שכר הרכה במיטב כסף. בעד פרי עמי, ועתה כשבושו סבטחם, באשר אין זמני ואין יכולתי מספיקם לכתוב בשבילך ובשכרם, נהפכו לאויבים לי וחללו משלוח לי את ספריהם. — ברבר שכרי סחכה אני לך, אראה מה תתן לי, ואני מקוה כי לא תקפה את שכרי. עם סור' אחרים אני נוהג סנהג אחר, הם ישקלו על ידי כסף מלא קודם להדפסת רכרי, ועושים זאת ברצון, לא בכפייה חלילה מצדי. לא ינעם לי לדבר בענין זה ואקצר. הנני כותב את סכתבי זה בשעה השלישית בלילה, אברי כבדים עלי, רעיוני מסוכסכים, וגופי ונפשו מבקשים מנוחה. לא

(1) בתשובתי מ 28/16 אוגוסט כותב איה: "עתך עיר הבקרת בודאי נכונה וכבר קבעתי לזה מקום מיוחד בסכתב החור שחדשתי בשבוע זה... אבל... איה הם המבקרים?" אגרות. כ' א' ע' 11-12.

(2) מנדלי היה אז סנהג. "הלמודיתורה" באודסה.

עת עתה להרבות שיחה ולחות לך דעי על השלוח⁽¹⁾ בבקשתך. דבר זה צריך לדעה צלולה ומיושבת ובשעה זו אין דעתי צלולה, ובכן ארחה הדבר לעת אחרת. — בפרק ח' מספורי נאמר: "פרה וכו' וזללה וברסתנית" אבקשך לתקון כרסתנית ורעבתנית⁽²⁾. צר לי על אשר לא נדפס הפרק הזה בחוברת ד', כי בו נספך ענין אחר, וענין חדש בא אחריו⁽³⁾, ועתה כשיבאו כאחר, סחידא אני שלא יחלישו את הרושם על הקוראים. ואפשר יש תקנה לזה — להדפיס אחר הפרק ח' תם חלק הראשון. מאי דעתך? — שלח נא לי בטובך את הגליון מספורי חנפס בחוברת ד', וכן תעשה נא תמיד עם שאר הגליונות. הציע זמן קיש על הסטה, הנני הולך לישון ואתה שלום! — אוהבך ומוקירך בכלב שלם ודורש שלוםך.

ש'י אבראמאוויתש.5

(1) בסכתבו מ 20 נובמבר; ראה אגרות. כ' א' ע' 30.

(2) חנוס חזה נשאר בהשלח (כ' א' ע' 512 שורה 14 מלמטה. פרה אדומה. כרסתנית ורעבתנית) וגם בסכתבי מנדלי (כ' א' ע' 147).

(3) בפרקים ד"ח מדובר על קציאל ובפרק ט' וחלאת על הירשלי.

(4) איה חדשים. תם חלק ראשון רק אחרי פרק כ"ז. אבל בהוצאת כתבי מנדלי שיצאו בחיי המחבר בהוצאת ועד חיובל, קראקא תרס"ט, אחרי פרק ח' כתוב ספר שני. שם יש חלוקה אחרת של בעמק הבכא. במקום 3 חלקים — 8 ספרים. —

(5) על הסכתב אין תאריך. עפ"י ספר העתקות מארכיונו של איה אפשר לקבוע שהסכתב נשלח 9-6 ינואר 1897. 21-18